

SELEVCIA

AD CALYCADNVM

Sayı V - 2015

OLBA KAZISI SERİSİ

SELEVCIA AD CALYCADNVM V

Olba Kazısı Serisi V

Olba Kazısı Serisi V
SELEVCIA AD CALYCADNVM V

Seleucia ad Calycadnum, uluslararası hakemli dergidir ve her yıl Mayıs ayında bir sayı olarak basılır. Yollanan çalışmalar, giriş sayfalarında belirtilen yazım kurallarına uygunsa yayınlanır, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını *Seleucia ad Calycadnum* yayınına devretmiş sayılır. *Seleucia ad Calycadnum* kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Seleucia ad Calycadnum, uluslararası hakemli dergidir ve her yıl Mayıs ayında bir sayı olarak basılır. Yollanan çalışmalar, 7. sayfada belirtilen yazım kurallarına uygunsa yayınlanır, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını *Seleucia ad Calycadnum* yayınına devretmiş sayılır. *Seleucia ad Calycadnum* kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Editörler

Emel Erten
Diane Favro
Murat Özyıldırım
Tuna Akçay

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Salim Aydıöz
Prof. Dr. Halit Çal
Prof. Dr. Çiğdem Dürüşken
Prof. Dr. Efrumiye Ertekin
Prof. Dr. Emel Erten
Prof. Dr. Diane Favro
Prof. Dr. Turhan Kaçar
Prof. Dr. Gülgün Köroğlu
Prof. Dr. Erendiz Özbayoğlu
Prof. Dr. Scott Redford
Prof. Dr. Aygül Süel
Prof. Dr. Harun Taşkiran
Prof. Dr. Fikret Yegül
Doç. Dr. Sedef Çokay-Keççe
Doç. Dr. Hacer Sibel Ünal
Doç. Dr. Mehmet Fatih Yavuz
Yrd. Doç. Dr. Figen Çevirici-Coşkun
Yrd. Doç. Dr. Merih Ereğ
Yrd. Doç. Dr. Fikret Özbay
Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Murat Özgen
Yrd. Doç. Dr. Sema Sandalcı
Yrd. Doç. Dr. Muammer Ulutürk
Dr. Vujadin Ivanisevic

Seleucia ad Calycadnum
Olba Kazısı Serisi V
Sayı: 5

ISSN: 2148-4120

Kapak Tasarım

Tuna Akçay

Yazışma Adresi

Okt. Murat Özyıldırım
Mersin Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi
Arkeoloji Bölümü, Çiftlikköy Kampüsü, 33342,
Mersin - Türkiye
Tel: 00 90 324 361 00 01 - 4735
E – posta: ozyildirimmurat@gmail.com

Adres

Homer Kitabevi ve Yayıncılık Ltd. Şti.
Yeni Çarşı Caddesi, No: 12/A
Galatasaray, Beyoğlu, 34433, İstanbul
Tel: 0212 249 59 02
www.homerbooks.com
e-mail: homer@homerbooks.com

Baskı

Altan Basım San ve Tic. Ltd. Şti.
Yüzyıl Mah. Matbaacılar Sitesi No: 222
Bağcılar/İstanbul
Sertifika No: 11968

Dağıtım

Homer Kitabevi ve Yayıncılık Ltd. Şti.
Yeni Çarşı Caddesi, No: 12/A
Galatasaray, Beyoğlu, 34433, İstanbul
Tel: 0212 249 59 02

Olba Kült Alanlarından Cam Buluntular
Emel Erten
11

Eski Çağ'da Tıp'ta Cam Kullanımına
İlişkin Gözlem ve Kanıtlar
Emre Taştëmür
31

Bizans Döneminde Buhur - Buhurdan
Kullanımı ve Mersin Müzesi'ndeki
Buhurdan Örnekleri
Gülgün Köroğlu
51

Olba Manastırı 2014 Yılı Kazı
Sonuçlarının Deđerlendirilmesi
Murat Özyıldırım
79

Hippodamos Tarzındaki Kent Planı ve
Klazomenai MÖ 4. Yüzyıl Yerleşiminin
Bu Kent Planı İçindeki Yeri Hakkındaki
Düşünceler
Fikret Özbay
101

Roma İmparatoru Claudius ve Oğlu
Britannicus'un Ölümünün Arkasındaki
Kadın: Locusta
Meral Hakman
121

Olba Kazısında Ele Geçen Rhodos
Amphora Mühürleri
Murat Özyıldırım - Erkan Alkaç
141

Kadıkalesi Zeuxippos Ailesi
Seramiklerinin Tipolojisi
Filiz İnanan
153

Şifaverici Azize Thecla: Mucizeleri ve
Olbalı Çocuk
Sevim Ayteş Canevello
185

Aras Boyalılarının İşlevselliği
Ayhan Yardımcıel
197

Olba Kazısı Camları Arkeometrik
Çalışmaları
Mahmut Aydın - Ali Akın Akyol - Emel Erten
- Emine Torgan
207

Teos Hellenistik Dönem Surları
Çevresindeki Sondajlarda Bulunan
Seramiklerin Arkeolojik ve Arkeometrik
Ön Çalışmaları
Rahşan Tamsü Polat - Ali Akın Akyol - Yusuf
Kağan Kadiođlu
221

Kitap Tanıtımı: Genç Plinius'un Anadolu
Mektupları
Emel Erten
237

PRAEFATIO

Olba Kazısı Serisi içinde yayınlanan *Seleucia ad Calycadnum* dergimizin 2015 yılı, V. sayısını bilim dünyasıyla buluşturmanın mutluluğunu yaşıyoruz. Yılda bir sayı çıkan dergimiz, Türkiye’de bir arkeolojik kazı ekibinin çıkardığı tek süreli yayın olma özelliğini devam ettirmektedir. Seleucia ad Calycadnum’un sayfaları, her zaman olduğu gibi, Arkeoloji, Klasik Filoloji, Sanat Tarihi, Eski Çağ Tarihi konularında bilim insanlarının çalışmaları için açıktır.

Öncelikle çalışmalarını dergimize gönderen ve sayfalarımızda okuyabileceğiniz yayınları değerlendiren saygıdeğer bilim insanlarımıza şükranlarımızı sunarız. Arkeoloji camiasının, yaptıkları seçkin yayınlarla haklı saygınlığını kazanan Homer Kitabevi’nin sahibi, sevgili dostumuz, Ayşen Boylu’ya ve derginin basıma hazırlanmasındaki büyük emekleri nedeniyle Sinan Turan’a çok teşekkür ederiz.

Editörler:

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Emel Erten

Okt. Murat Özyıldırım (MA)

Öğr. Gör. Tuna Akçay (MA)

PREFACE

We are glad to present the fifth issue (2015) of our journal *Seleucia ad Calycadnum* as part of the Olba Excavations Series. Published annually, the journal maintains its leading position as the only periodical published by an archaeological excavation team in Turkey. *Seleucia ad Calycadnum* welcomes the studies of scholars of Archaeology, Classical Philology, History of Art and Ancient History as it always has done in the past.

We firstly wish to express our gratitude to the honorable scholars who have sent their studies to our journal. We thank our dear friend Ayşen Boylu, owner of Homer Books. Homer has rightfully won acclaim in the archaeological community with its distinguished publications. We are also indebted to Sinan Turan, who devoted great effort to prepare *Seleucia ad Calycadnum* for publication.

Editors:

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Emel Erten

Murat Özyıldırım (Classical Philologist, MA)

Tuna Akçay (Archaeologist, MA)

Olba Kazısı Serisi V SELEVCIA AD CALYCADNVM

Makale Başvuru Kuralları

Seleucia ad Calycadnum, Olba Kazısı yayını olarak yılda bir sayı yayınlanır. Yayınlanması istenen makalelerin en geç Şubat ayında gönderilmiş olması gerekmektedir. *Seleucia ad Calycadnum*, arkeoloji, eski çağ dilleri ve kültürleri, eski çağ tarihi, sanat tarihi konularında yazılan, daha önce yayınlanmayan yalnızca Türkçe, İngilizce çalışmaları ve kitap tanıtımlarını yayımlar.

Yazım Kuralları

Makaleler, Times New Roman yazı karakterinde, word dosyasında, başlık 12 punto, baş harfleri büyük harf, metin 10 punto, dipnot ve kaynakça 9 punto ile yazılmalıdır. Çalışmada ara başlık varsa, bold ve küçük harflerle yazılmalıdır. Türkçe ve İngilizce özetler, makale adının altında 9 punto olarak ve en az iki yüz sözcük ile yazılmalıdır. Özetlerin altında İngilizce ve Türkçe beşer anahtar sözcük, 9 punto olarak “anahtar sözcükler” ve “keywords” başlığının yanında verilmelidir.

- Dipnotlar, her sayfanın altında verilmelidir. Dipnotta yazar soyadı, yayın yılı ve sayfa numarası sıralaması aşağıdaki gibi olmalıdır.
Demiriş 2006, 59.
- Kaynakça, çalışmanın sonunda yer almalı ve dipnottaki kısaltmayı açıklamalıdır.

Kitap için:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Makale için:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Makalede kullanılan fotoğraf, resim, harita, çizim, şekil vs. metin içinde yalnızca (Lev. 1), (Lev. 2) kısaltmaları biçiminde “Levha” olarak yazılmalı, makale sonunda “Levhalar” başlığı altında sıralı olarak yazılmalıdır. Bütün levhalar, jpeg ya da tift formatında 300 dpi olmalıdır. Alıntı yapılan levha varsa sorumluluğu yazara aittir ve mutlaka alıntı yeri belirtilmelidir.
- Latince - Yunanca sözcüklerin yazımında özel isimlerde; varsa Türkçe ek virgülle ayrılmalı, örneğin; Augustus’un, cins isimler italik yazılmalı, varsa Türkçe ek, italik yapılmadan sözcüğe bitişik yazılmalıdır, örneğin; *caveamın*.
- Tarih belirtilirken MÖ ve MS nokta kullanılmadan, makale başlıkları ile yazar ad ve soyadlarında sadece baş harfler büyük harf olarak yazılmalıdır.

Olba Excavations Series
SELEVCIA AD CALYCADNVM

Scope

Seleucia ad Calycadnum is annually published by the Olba Excavations Series. Deadline for sending papers is February of each year. Seleucia ad Calycadnum features previously unpublished studies and book reviews on archaeology, ancient languages and cultures, ancient history and history of art written only in Turkish or English.

Publishing Principles

Articles should be submitted as word documents, with font type Times New Roman, font sizes 12 points for headings (first letters should be capitalized), 10 points for text, and 9 points for footnotes and references. Abstracts written in both Turkish and English should appear below the name of the article, should be of size 9 points and the minimum word count is 200 words. Below the abstracts, a minimum of 5 keywords for both languages should be included (of size 9 points) below the headings “anahtar sözcükler” and “keywords”.

- Footnotes should be given under each page. The ordering of author surname, year of publication and page number should be as follows:
Demiriş 2006, 59.
- The reference list should appear at the end of the study and should explain the abbreviation given in the footnote.

Book format:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Article format:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Photographs, pictures, maps, drawings, figures etc. used in the article should be referred to in the text as (Fig. 1), (Fig. 2) as abbreviations, and an ordered list of these items should appear at the end of the article under the heading “Figures”. All figures should be in JPEG or TIFF format with 300 dpi. If there are figures cited, the responsibility lies with the author and citation should be explicitly given.

Roma İmparatoru Claudius ve Oğlu Britannicus'un Ölümünün Arkasındaki Kadın: Locusta

Meral Hakman*

Özet

Tarihte kralların, imparatorların, devlet adamlarının ya da aristokratların taht kavgası, iktidar hırsı gibi nedenlerle öldürölmeleri sıklıkla görölmektedir. Bu, Roma'da özellikle İmparatorluk Dönemi'nde sıkça karşılaşılan bir durumdur. İmparatorlara suikast düzenleyenlerden başı çekenler, çoğunlukla o imparatorun yerine geçecek olan kişi ya da en yakınlarıdır. Tahtı devirmek için yapılan bu suikastlarda hançer ve kılıçların başrol oynadığı görölmür. Kurbanının sonunu sessiz sedasız getiren zehir yoluyla düzenlenen zehirlemeler ve o zehri hazırlayan kişiler ise daha nadir olarak karşımıza çıkar. Roma'da Martina, Narcissus, Canidia ve Locusta Eski Çağ'ın yazınsal verilerinde zehirlemeleriyle bilinen başlıca isimler arasında yer alır. Bu çalışmada ise tarihe adı (bilinen) *ilk profesyonel zehirci* olarak geçmiş olan Locusta ve onun kendi elleriyle hazırladığı zehirlerle imparatorluğun kaderinin değişmesinde payının ne olduğu ele alınmıştır. Locusta'nın kimler için çalıştığı, kurbanları, kullandığı zehirler ve Roma İmparatorluğu'nun geleceğine zehri ile nasıl yön verdiği Tacitus, Cassius Dio ve Suetonius gibi Eski Çağ yazarlarının aktarımlarına dayanarak ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Locusta, zehir, Agrippina, Nero.

* Yrd. Doç. Dr. Meral Hakman, Aksaray Üniversitesi, Fen - Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Aksaray. E – posta: meralhakman@aksaray.edu.tr.

Abstract

History often depicts murders of emperors, governors or aristocrats for throne fights and power struggles. Such instances are frequent in Rome, especially during empire. The people to assassinate an emperor were mostly his successor or next of kin. Daggers and swords take lead in these assassinations to de-throne. Rarely seen are poisons and poisoners to bring a silent and slow death to the victim. Martina, Narcissus, Canidia, and Locusta are the main names known in written sources of antiquity as related to poisoning. This study deals with Locusta known as the first professional poisoner in history and what is her contribution to shift empire's fate with her hand-crafted poisons. Statements by ancient authors such as Tacitus, Cassius Dio, and Suetonius are used to define her employers, her victims, the poisons she utilized, and how she directed Roman Empire's fate with her poisons.

Keywords: Locusta, poison, Agrippina, Nero.

Giriş

Roma tarihinde liderlerin ve siyaset adamlarının çoğunlukla suikastla tahtlarından edildiği ya da yükselmelerinin önüne geçildiği bilindik bir tablo olarak karşımıza çıkmaktadır. Aslında bir Romalının ölümü -şayet bir kral, senatör ya da siyasetle ilişkisi bulunan bir kişiden bahsediliyorsa- büyük ihtimalle biyolojik bir durum değildir. Roma imparatorlarının yaşamlarına ve egemenliklerine zehirle son verilmesinin birçok örneği vardır. Kanlı ve korkunç ölümlere yol açan kılıç, mızrak ya da hançerin tersine zehir, kurbanının hayatını ölüm sessizliğiyle bitiren bir silahtır. Böylece, Eski Çağ'ın çoğu medeniyetinde başlangıçta avcılıkta kullanılmaya başlanan zehir zamanla savaşlarda, idam cezalarında ve taht mücadelelerinde de kullanılmaya başlanır.

İmparator Tiberius'u, tahta geçmek için sabırsızlanan Caligula zehirlerken¹; Caligula da Augustus anısına düzenlenen oyunların son gününde başı Cassius Chaerea'nın çektiği suikastle vahşice öldürülür². Nero'dan sonra başa geçen ve kısa bir süre saltanat süren Galba'nın ölümü de kendisinden sonra tahta gelecek olan Otho taraftarlarının elinden olur³.

1 Suetonius, *Tiberius* 73; Caligula 12. Tiberius'un ölümü ile ilgili olarak bkz. Tacitus, *Ann.* 6.50; Cassius Dio, *Hist. Rom.* 58.28.

2 Iosephus, *Ant. Jud.* 19.1 vd.; Suetonius, *Caligula* 58-59; Cassius Dio, *Hist. Rom.* 59.29.

3 Suetonius, *Galba* 19; Tacitus, *Hist.* 1.26 vd; Cassius Dio, *Hist. Rom.* 63.5-6.

Yaptığı vahşiliklerden dolayı Roma İmparatoru Commodus'u öldürmek içinde sürekli planlar yapılır ve sonunda da İmparator zehirlenerek öldürülür. Aslında Commodus, destekçileri tarafından oldukça iyi korunduğundan onu öldürmek kolay olmaz. MS 193 yılında imparatorun Roma'nın *Colonia Commodiana* adıyla tekrar kurulmasının yıldönümünü kutlamaya kalkışması ve sonraki yıl için seçilen *consuller*in öldürülmesini istediği bir liste hazırlaması, yakın çevresi için bardağı taşıran son damla olur. Commodus'un belki de en çok güvendiği insanlardan olan imparatorluk muhafız komutanı Laetus, kâhya Eclectus ve Marcia onu zehirleyerek öldürmeye karar verirler. Yapılan plana göre Marcia, akşam yemeğinde hazırladıkları zehri imparatorun içkisine karıştırır. Zehir etkisini çabuk gösterir fakat Commodus kusunca zehrin etkisinin kaybolacağından korkarlar ve Narcissus'u, onu boğması için gönderirler. Sonuçta imparator, henüz otuz üç yaşındayken zehirlenerek öldürülür⁴.

Zehirlenerek öldürüldüğü iddia edilen bir başka imparator ise Batı Roma İmparatoru Libius Severus'tur. Aslında imparatorun ölümü ile ilgili farklı öyküler vardır. Bunlardan biri ise, zehirlendiği yönündedir. Buna göre, Libius Severus (MS 461–465), otoritesi üzerinde büyük güç sahibi olan Ricimerius tarafından zehirlenerek öldürülür⁵.

Bir başkası tarafından zehirlenerek olmasa da zehir alarak kendi ölümüne karar verdiği ileri sürülen Roma imparatoru ise Maximinus'tur. İmparatorluğun doğusunun rakipleri olan Licinius ve Maximinus arasında Hadrianopolis'te yapılan savaşta yenilgiye uğrayan imparator, savaş alanından kaçır. Lactantius'a göre, savaşı kaybeden ve yenilginin sonuçlarından kurtulmak için zehrin bir çözüm olduğuna inanan İmparator Maximinus, kurduduğu ziyafet sofrasında bolca şarap içer ve ardından zehir alarak intihar eder. Ancak Maximinus'un, dayanılmaz ağrılar içinde kıvranarak geçirdiği dört günün sonunda öldüğü bilinmektedir⁶.

Zehir alarak ya da zehirlenerek gerçekleşen ölümlerin asıl sorumluları sadece öldürme planı yapanlar değil, aynı zamanda botanik ve toksikoloji bilgisine sahip olan ve doz aşımının öldürücü etkilerini bilen çoğu profesyonel kişilerdir. Bunların bazen hekimler bazen de sadece

4 Cassius Dio, *Hist. Rom.* 73.22-23; Herodianus, *Hist. Rom.* 1.16-17; *Script. Hist. Aug., Commodus* 17.

5 Cassiodorus, *Chron.* 465: "...*His cons., ut dicitur Ricimeris fraude, Severus Romae in Palatio veneno peremptus est...*". Sidonius Apollinaris, *Carmina* 2.317-18'de ölümünün doğal olduğundan bahsedilir.

6 Lactantius, *De Mort. Pers.* 49; Maximinus için bkz. Eusebius, *Vita Constantini* 1.58-59; Zosimus, *Hist. Nova* 2.17.

zehirleme işi ile ilgilenen kişiler oldukları Eski Çağ yazarlarının verdiği bilgiler sayesinde bilinmektedir. Martina, Narcissus, Canidia gibi isimler tarihe adlarını zehirlemeleriyle geçirmiş olan zehir ustalarıdır. Zehirleme konusunda uzmanlaşmış ve bunu meslek olarak yapan bir diğer isim ise bu yayının konusunu oluşturan Locusta'dır.

Locusta

MS 1. yüzyıl Roma'sında yaşayan Locusta, yazılı kaynakların aktarımıyla belgelenmiş, Roma tarihinin bilinen ilk profesyonel zehircilerindendir. Kaynaklarda doğum yeri ile ilgili bir veriye rastlanmasa da bilim adamları tarafından çoğunlukla Gallialı olduğu kabul edilir⁷. Zehirlemelerinden dolayı Roma kanunlarına göre yargılandığı bilinen Locusta'nın Roma vatandaşı olduğunu söylemek kesin olarak mümkündür.

Locusta'dan Roma yazınında sıkça söz edildiği görülür. Tacitus (MS 56-117), Suetonius (MS 69-122 yılı sonrası), Cassius Dio (MS 155-235) ve Iuvenalis (Geç 1. yüzyıl - 2. yüzyıl) eserlerinde Locusta ile ilgili bilgiler verirler. Ancak, Locusta'nın doğum tarihi, ailesi, gençlik yılları hakkında günümüze ulaşan bir veri yoktur. Bunun yanı sıra bitki bilgisini nerede ve nasıl öğrendiği, zehirlenmeye nasıl başladığı, ilk kurbanının kim olduğu sorularının da yanıtlarını tam olarak vermek mümkün değildir. Zehirleme işinin erken dönemlerine sadece *Saturae*'ın Romalı şairi Iuvenalis'in bir dördlüğü ile atıf yaptığı görülür:

“...Derken, koşup geliyor kudretli bir hanımefendi, kocası susadığında, / Karakurbağayla karıştırıp sunmak üzere yillanmış Cales şarabını, / Konunun uzmanı Locusta öğretmişti yetenezsiz komşularına, / Dedikodulara rağmen, herkesin gözü önünde, / Kocalarının kararmış bedenlerini odun yığınına taşımalarını...”⁸.

Iuvenalis'in bu dördlüğünden anlaşıldığı gibi Locusta, karakurbağasının salgı bezlerinden salgılanan zehri⁹ nasıl kullanacağını biliyordu. Hatta

7 DNP 1999, 478.; PIR 1970, 414.

8 Iuvenalis, *Saturae* 1.69 vd.: “...Occurrit matrona potens, quae molle Calenum / porrectura uiro miscet sitiente rubetam / instituitque rudes melior Lucusta propinquas / per famam et populum nigros efferre maritos...”.

9 Eski Çağ'da karakurbağasının zehirleme maksatlı olarak kullanıldığı bilinmektedir. Karakurbağasının toksikoloji açısından semptomları için bkz. Hitt-Ettinger 1986, 1517;

bu konuda çevresindekilere de yardımda bulunuyordu. Öyle anlaşılıyor ki mesleğine, yaşadığı yerde komşularına zehirleme konusunda yardım ederek başlamış ve böylelikle de zamanla üne kavuşmuştu. Daha sonra imparatorlukta birçok kişiye hizmet etmeye başlayacak olan genç Locusta, Caligula ve Claudius zamanlarına gelindiğinde büyük ihtimalle artık olgun yaşlarına gelmişti.

Locusta'nın zehirleme hizmetlerini gerçekleştirdiği bu dönem, Roma tarihinin de en kanlı ve acımasız zamanıdır. Çok sayıda cinayette ve suikastte kilit rol oynayan Locusta, özellikle Claudius zamanında önce Agrippina'nın ve daha sonra da Nero'nun hizmetine girmesiyle mesleğinin zirvesinde bir zehirci olmuştur. Bir seri katil değil, zehirci olduğu için yaptığı işlerde kurbanları ile doğrudan temas ya da iletişim halinde olmamış, belli bir ücret ya da bedel karşılığında istenilen ölümü gerçekleştirecek zehri hazırlamıştır.

Eski Çağ yazarlarının aktarımlarına göre Locusta'nın onlarca kurbanı vardır. Ancak bunların arasında tarihi öneminden dolayı kesin olarak bilinen iki zehirleme vakası vardır. Locusta, önce Agrippina'nın eşi İmparator Claudius'u, daha sonra Claudius'un öz oğlu Britannicus'u zehirlemiştir. Kurbanının ölümünü gerçekleştirmeyen bir diğer olay da Nero'nun üç defa Agrippina'yı zehirleyerek öldürme girişiminde Locusta'yı kullanmasıdır.

Tacitus'un aktardıklarına göre, Locusta, son zamanlarda zehirleme iddialarıyla suçlanmış ve uzun süre despotlar tarafından bir silah olarak kullanılmış biridir. Locusta, özellikle imparatorluk çevresinde zehirmeleriyle oldukça ünlenmiş ve bu suçları yüzünden hüküm giymiştir.

Locusta'nın Zehirlediği Kesin Olarak Bilinen Kurbanları

İmparator Claudius

Locusta'nın yazılı kaynaklara geçmiş olarak öğrendiğimiz ilk kurbanı, İmparator Claudius'tur. O zamana kadar imparatorlukta yönetici kesim tarafından bizzat çeşitli zehirmelerde kullanıldığı bilinen ve bu defa imparatorun kendi eşi tarafından kullanılacak olan Locusta, bu olaydan sonra artık imparatorluğun resmi zehircisi olacaktır.

Claudius, imparatorluğa Iulius-Claudius sülalesinin mensubu Caligula'dan sonra gelir. Caligula'nın imparatorluk muhafız subayı

Gowda-Cohen-Khan 2003, 14.

Chaerea, Sabinus ve Aquila'nın başı çektiği suikastçiler tarafından öldürülmesinin ardından Claudius, sıranın kendisine geldiğini düşünerek korkuya kapılır. Bu nedenle sarayın uzak bir köşesinde perde arkasında saklanırken imparatorluk muhafız askerleri tarafından bulunarak, imparator ilan edilir. Claudius yönetime geçtiğinde ilk olarak Caligula'nın mülkünde bulunan çok sayıdaki zehir deposunu yok eder¹⁰. Bu da Claudius'tan önce imparatorlukta zehirle ve zehirlemeler ile ilgili eylemlerin olduğunu göstermektedir¹¹. Bu işler için Caligula'nın kimi kullandığı konusunda günümüze ulaşan kesin bir bilgi yoktur. Ancak Caligula zamanında da zehir işleri için –daha sonra kız kardeşi Agrippina ile çalışacak olan Locusta'yı kullanmış olması ihtimaller dahilindedir.

Claudius her ne kadar bu zehir depolarını yok ederek ileride kendine yönelik gerçekleştirilebilecek suikast girişimlerini önlemek istediye de etrafındaki insanlar her daim zaten tehlike oluşturmaktadırlar. Örneğin, Claudius'un üçüncü eşi kötü yaradılışlı Messalina, yönetimde çıkarlarını sağlam tutabilmek için yakın çevresindekileri öldürmekte hiç bir sakınca görmemektedir. Cassius Dio'ya göre konsül Marcus Vinicius, Messalina'nın ellerinde ölmüştür. Messalina, Marcus Vinicius'un kendisiyle beraber olma isteğini reddetmesi üzerine onu zehirlemiştir. Sebep olduğu bu ve diğer cinayetlerle Messalina'nın, Claudius'un gözünü korkuttuğu¹² için aşırı davranışları konusunda oldukça özgür olduğu anlaşılmaktadır.

Eşinin tüm aşırılıklarına göz yuman Claudius'un sabrı, MS 48 yılında Ostia'da bulunduğu sırada, hala eşi olan Messalina'nın Gaius Silius ile evlenmesi üzerine taşar ve her ikisini de idam ettirir. Aynı yıl Claudius kendi sonunu getirecek olan Caligula'nın kız kardeşi Genç Agrippina ile evlenir¹³. Böylece, önceki evliliğinden olan oğlu Nero ile birlikte artık Agrippina imparatorlukta etkin bir konuma gelmiş olur.

Sadece bir imparator eşi olarak kalmak istemeyen Agrippina, Claudius ile evlendikten bir süre sonra onu -yerine Nero'nun geçmesini istediği için-öldürme planları yapmaya başlamış, ancak bunun için uzun bir

10 Cassius Dio, *Hist. Rom.* 60.1-3.

11 Bu dönemde zehir bilgisi, Eski Çağ'ın diğer medeniyetlerinde olduğu gibi Roma'da da çok iyi biliniyordu. Roma'da kullanılan bu zehirleri bitki, hayvan ve mineral kökenli olmak üzere sınıflandırmak mümkündür. Bitki kökenli zehirler arasında başlıca mantar, baldıran otu, banotu, adamotu, kurtboğan bitkileri gelir. Hayvan kökenli olanlar; İspanyol sineği, yılan, karakurbağası ve akrep; mineral kökenliler ise arsenik ve kurşundur. Bkz. Cilliers-Retief 2000, 91-95.

12 Cassius Dio, *Hist. Rom.* 60.14, 60.27.

13 Tacitus, *Ann.* 12.65; Cassius Dio, *Hist. Rom.* 60.31.

süre uygun zamanın gelmesini beklemiştir. Uygun zaman, aslında onun suikasti nasıl gerçekleştireceğine karar vermesi ile bağlantılıdır. Tacitus'a göre, Claudius'u öldürme planını huzurlu iklim ile şifalı sularıyla gücünü toplayabilmek için gittiği Latium Bölgesi'ndeki Sinuessa'da yapmıştır¹⁴. Cassius Dio ise, bu suikast düşüncesine karar verdiği yer ile ilgili herhangi bir bilgi vermeden Agrippina'yı hangi nedenin tetiklediğini anlatmıştır. Ona göre, Claudius'un her fırsatta oğlu Britannicus'a olan sevgisini göstermesi, kendi oğlu Nero'nun tahta geçmesi için elinden gelen herşeyi yapan Agrippina'nın hiç hoşuna gitmemiştir. Claudius, Agrippina'nın bu yöndeki davranışlarına bir son vermek için Britannicus'un *toga virilisi*¹⁵ giyerek tahtın varisi olmasını sağlayacaktır. İmparatorun bu düşüncesini öğrenen Agrippina ise uzun süredir planladığı suikast girişimini gerçekleştirmeye karar vermiştir¹⁶. Vardığı kararın sonunda, bu suikasti gerçekleştirmesine ustaca yardımda bulunacak kişi de Locusta olacaktır. Ancak Tacitus'a göre, Agrippina zehrin ne olacağı konusunda uzun uzadıya düşünmüş, kurbanın "...zihnini karıştıran ve ölümü geciktiren çok nadir bir bileşkende karar kılmış..."¹⁷ ve bu zehri Locusta'ya hazırlatmıştır. Her ne kadar Locusta'ya bu zehri hazırlatacak olsa da seçimi doğrudan ona bırakmayarak kendisinin yapması, zehir konusunda Agrippina'nın da oldukça usta olduğunu göstermektedir.

Agrippina'nın planına göre, Locusta zehri hazırlayacak ve imparatorun tadımcısı (*praegustatores*) ve şefi, hadım Halotus tarafından imparatorun sofrasında bu zehir yerini alacaktır. Nihayetinde, Locusta Agrippina'nın isteği doğrultusunda bu zehri hazırlamıştır. Onun işi, istenilen sonuca uygun olacak biçimde zehri hazırlamak ve nasıl verileceğini bildirmektir.

Tacitus'a göre imparatorun ziyafet sofrasında Locusta'nın hazırladığı zehrin enjekte edildiği bazı mantarlar bulunuyordu¹⁸. Akşam yemeğinde masada bulunan mantarların en büyük ve iyi olanları Claudius için hazırlanmıştı¹⁹. Ancak Locusta'nın zehirli mantarları, onu yiyen Claudius'a Agrippina'nın istediği gibi hızlı bir ölüm getirmemiştir. Zehirli mantarların ortaya çıkan ilk semptomu kusma olmuştur. Bu durumu Tacitus, imparatorun uykulu ve sarhoş olmasına bağlamıştır. Ancak

14 Tacitus, *Ann.* 12.66.

15 Toga virilisi, 14 -18 yaşlarındaki Romalı erkeklerin yasal yaşlarına ulaşmalarıyla beraber giydikleri beyaz toğanın adıdır.

16 Cassius Dio, *Hist. Rom.* 61.34.

17 Tacitus, *Ann.* 12.66.

18 Tacitus, *Ann.* 12.66-67.

19 Cassius Dio, *Hist. Rom.* 61.34.

bu, zehrin etkisini göstermesini engelleyici bir durum değildir²⁰. İmparatorun kusması zehrin yan etkilerinden biri olarak kendini göstermiş olmalıdır. Buna ilaveten zehirli mantarlarla beraber aşırı yemek yenmesi ve içki kullanımı Claudius'un kusmasını tetiklemiş olmalıdır. Aslında Locusta'nın hazırladığı zehir Agrippina'nın istediği gibi Claudius'a hızlı bir son getirecek olsaydı, Claudius'un kusmasına dahi fırsat kalmayacaktı. Oldukça zeki ve entrikalarında başarılı olan Agrippina, zehrin işe yaramaması durumuna hazırlıksız yakalanmamıştır. Büyük ihtimalle suikast girişiminde kötü senaryoyu da düşünüp, Claudius'un kusma ihtimalini de hesaba katarak Locusta'ya zehirli bir tüy hazırlatmıştır. Bu tüyü de işbirlikçisi Doktor Gaius Stertinius Xenophon'un²¹ devreye girerek onun kusmasına yardımcı olma görüntüsü altında boğazına sokarak yapmıştır²². Cassius Dio ise Tacitus'un bu detaylı anlatımının aksine daha kısa bir ölüm öyküsünü aktarır. Tacitus'un anlattıklarına göre, zehirli mantarları yiyen imparator, her zamanki gibi sarhoş bir halde taşınarak götürülür ve zehir gece boyunca etkisini gösterir; böylece Claudius, tek bir kelime dahi edemeden ölür²³.

Claudius'un ölümü ile ilgili olarak bilgi veren diğer bir Eski Çağ yazarı olan Suetonius ise Agrippina'nın suikasti konusunda çeşitli olasılıkları ve söylentilere yer verir:

“... Claudius'un zehir ile öldürüldüğüne inanılır; ancak zehrin ne zaman ve kim tarafından verildiği tartışma konusudur. Kimileri, Claudius'a zehri kaledeki bir şölenle rahiplerle birlikte yemek yerken, kendi çeşnicisi, hadım edilmiş Halotus'un verdiği, kimileri de evdeki bir şölenle bizzat Agrippina tarafından çok sevdiği mantarla birlikte verildiğini anlatır. Bundan sonra olanlar hakkında da çeşitli söylentiler vardır. Birçok kişi zehri içer içmez dilinin tutulduğunu ve gece boyunca işkence ediliyormuş gibi acı çektikten sonra gün doğmadan öldüğünü söyler. Birkaç kişi de zehri aldıktan sonra uyuduğunu, sonra çok yediği için midesindeki her şeyi kustuğunu, bitkin düştüğü için bir şeyler yiyerek kendine gelmesi bahane edilerek, belki un yardımcı olsun diye, şırıngayla yeniden zehir verildiğini söyler...”²⁴.

20 Reynolds-Lowe 1965, 630-631.

21 Xenophon'un Kos sikkeleri üzerinde portresi yer alır. *Tributusunu* ödeyerek kendi memleketinin özgürlüğe kavuşmasını sağlayan Xenophon'un portresi, sikkelerin ön yüzünde, genç, sakalsız, kısa saçlı biri olarak profilden betimlenir. Bu sikkelerin arka yüzünde ise bir yılanı besleyen Hygieia betimlenir. Bkz. Richter 1965, 284, fig. 2026-27.

22 Tacitus, *Ann.* 12.67.

23 Cassius Dio, *Hist. Rom.* 61.34.

24 Suetonius, *Claudius* 44.

Claudius suikastinde Agrippina, zehri Locusta'ya hazırlatmış, hadım Halotus tarafından zehirli mantarların imparatorun sofrasında yerini alması sağlanmış ve zehrin hemen işe *yaramamasıyla* (ya da yaramadığı düşünülerek) devreye Doktor Gaius Stertinius Xenophon girmiştir. Hazırlanan tüm bu plan işlerken Agrippina'nın istediği varis öz oğlu Nero ise olup bitenden haberdardır. Suetonius'un aktardıklarına göre Nero, imparatorun ölümünden sonra mantarların tanrılara uygun bir yemek olduğunu söylemiştir²⁵. Bu ifadesi hem üvey babasının ölümünden haberdar olduğunu, hem de hangi yiyecek ile zehirlendiğini bildiğini gösterir. Bir taraftan da Nero, bu söylemiyle ironik bir şekilde Claudius'u tanrısallaştırmıştır.

Tacitus, Cassius Dio ve Suetonius'un aktardıklarından çıkan genel sonuç, Agrippina'nın ünlü zehirleme ustası Locusta sayesinde Claudius'u mantar yoluyla zehirlediğidir. Ancak bu konuda tam anlamıyla emin olunamayan bazı noktalar ve sorular da vardır.

Öncelikle Locusta, imparatoru zehirlemek için gerçekten bahsi geçen yazarların aktardığı gibi mantar kullandıysa, Claudius'un ölümü mantara enjekte edilen bir zehirle mi yoksa zehirli bir mantar türü kullanılarak mı gerçekleşmiştir²⁶?

Sonradan, imparatorun kusmasını sağlamak için boğazına sokulan tüyde hangi zehir kullanılmıştır?

Tüm bu soruların cevabını bulmak ya da en azından bu sorulara cevap aramak, konuyu açıklığa kavuşturmak ve doğru bir değerlendirme yapmak için gereklidir.

Eski Çağ'da mantarın sıklıkla kullanılan bir zehir olduğu bilinmektedir. Bu nedenle zehirlenerek öldürüldüğü bilinen ya da düşünülen bir imparator için ilk akla gelen zehir de mantardır. Buna göre Eski Çağ yazarlarının da mantar üzerinde durmaları olağan bir yaklaşımdır. Eğer Claudius'u zehirlemek için Locusta zehir olarak bir mantar türünü seçtiyse bu, "amanita phalloides" olmalıdır. Genel olarak amanita phalloides zehirlenmesinin belirtileri şöyledir²⁷:

25 Suetonius, *Nero* 33.

26 Claudius'un ölümüyle ilgili olarak bkz. Aveline 2004, 453-475.

27 Zehirli mantarlar arasında en yaygın olanları amanita muscaria, amanita pantherina ve amanita phalloides'tir. Amanita muscaria, iki saat içinde nefes problemleri, ishal, karın ağrısı, aşırı gözyaşı gibi belirtiler ile ortaya çıkmaya başlar. Saatler içinde kardiyovasküler dekompanseasyon, vertigo, ilerlemiş akli semptomlar sonucunda kişi komaya girer ve hayatını kaybedebilir. Amanita pantherina'nın semptomları da amanita muscaria ile benzerdir; ancak bu belirtiler daha yavaş başlar ve ölüm riski daha yüksektir.

Bu mantarın yenmesinden altı ila on beş saat sonra karın ağrısı, kusma ve kanlı ishal gibi belirtiler görülmeye başlar. Kişi iki veya üç gün içinde böbrek yetmezliği sonucunda çoğunlukla hepatik komadan, hayatını kaybeder²⁸. Elbette bu mantarın yan etkileri ve ölüme götüren zamanın süresi yenen miktar ile doğru orantılıdır. Ancak, amanita phalloides'in kurbanının ölümünü hemen gerçekleştiren bir zehir olmadığı (ve Eski Çağ insanının bunu tam olarak bilmediği) açıktır. Buna göre, Claudius'un ölümü ile ilgili olarak yazarların aktarımlarındaki ortak noktalardan biri olan imparatorun sabaha karşı öldüğü düşünüldüğünde, Locusta'nın sadece bu mantarı kullanmış olmasının pek mümkün olmadığı anlaşılmaktadır.

Büyük ihtimalle zehirli mantarları yediği halde ölümü hemen gerçekleştirmeyen imparatorun asıl ölümünü, Xenophon'un kusmasına yardımcı olma bahanesiyle boğazına soktuğu zehirli tüy sağlamıştır. Asıl planında bu şekilde olduğu da elbette hesaba katılmalıdır. Çünkü Locusta'nın, Agrippina'nın isteği doğrultusunda doğru ve etkili zehri hazırlamamış olmasının sonuçlarını çok iyi biliyor olması gerekirdi. Bu varsayım doğrultusunda Locusta, Agrippina'nın hızlı ölüm isteği için bu tüyada, Eski Çağ'da yaygın olarak kullanıldığı bilinen başlıca zehirlerden baldıran otunu veya arseniği kullanması muhtemel görünmektedir. *Conium maculatum* olarak bilinen baldıran otundan sadece 6 gr. alınması bir kişiyi hızlı bir ölüme götürmeye yetecek miktardır. Baldıran otunun yenmesiyle birlikte zehirlenme belirtileri ilk yarım saat içerisinde ortaya çıkar. Solunum sıkıntısı, konuşmada güçlük, titreme, baş ve karın ağrısı, bulantı, ayaklarda soğukluk ve ağırlaşma, hareket etmede güçlük baldıran otu zehirlenmesinin belirtilerini oluşturur²⁹. Strabon³⁰ ve Plinius'un³¹ eserlerinde de bahsettiği arsenik ise yüksek dozda alındığında kalp yetmezliği sonucunda öldüren bir zehirdir³². Dolayısıyla bu iki zehirden birinin imparatorun boğazına sokulan tüyada olması mümkündür.

Zehir konusunda ustalığı ile bilinen ve bu nedenle Agrippina tarafından kullanılan Locusta birçok zehrin ne kadar erken ya da geç kurbanının sonunu getirdiğini, kendi zamanının zehir türlerini elbette çok iyi biliyordu. Ancak, Claudius için hazırladığı zehirlenme planının nasıl ve zehirlerin neler olduğunun ortaya çıkarılması günümüze ulaşan verilerin

28 Amanita phalloides zehirlenmesi ile ilgili bkz. Jennings 1907, 187-188.

29 Vetter 2004, 1373-82.

30 Strabon, *Geog.* 12.3.40.

31 Plinius, *Nat. Hist.* 34; 54.175-56.178.

32 Ratnaïke 2003, 391-396.

aktardığı kadarıyla şimdilik yukarıda belirtilen varsayımlardan öteye gitmemektedir.

Britannicus

Locusta'nın bir diğer kurbanı, Claudius'un öz oğlu ve tahtın asıl varisi olan Britannicus'tur. Bu defa Locusta, Agrippina tarafından değil, Claudius'un ölümünden sonra başa gelen İmparator Nero tarafından zehirleme işi için görevlendirilir.

Tacitus ve Suetonius'un aktardıklarına göre Nero, Britannicus'u Saturnalia Festivali'nde zehirlenmeye karar verir. Bu festivalde Nero, Britannicus ve arkadaşlarının beraber oynadıkları bir oyunda sıra Nero'ya gelmiştir. Oyun gereği Nero'nun arkadaşlarına bir emir vermesi gerekmektedir. Onun tüm arkadaşlarına verdiği emirlerin hiçbiri yüz kızartıcı değilken, sıra Britannicus'a geldiğinde Nero, onu küçük düşürmek istediği için bir şarkı söylemesini ister. Entrikalarla ilgisi olmayan, saf ve genç Britannicus, "... babasının evinden ve sonsuz güçten nasıl kovulduğuna dair mısralar..." söylemeye başlar. Maskelerin düştüğü ve Britannicus'a acıma duyguları uyandıran bu sözler, Nero'nun ona olan hiddetini daha da artırır ve üvey kardeşini öldürmeye karar vermesine yeter³³. Suetonius'a yazdıklarına bakılırsa, Nero'nun Britannicus'u öldürme nedeni, halkın onu daha üstün görmesi değil Britannicus'un sesini kendisinden daha iyi bulmasıdır³⁴.

Nero, zehirleme işinde ona yardım etmesi için Iulius Pollio'dan yardım istemiştir³⁵. Tacitus'a göre, Iulius Pollio tarafından zehirleme suçundan dolayı o anda hapiste tutulan Locusta seçilir³⁶. Locusta'nın hazırladığı zehri Britannicus'a hocaları vermiştir. Ancak Britannicus'un ölümü Nero'nun beklediği gibi hızlı olmamış³⁷, sadece "...bağırsaklarını yumuşatmasına yararmıştır..."³⁸. Locusta'nın hazırladığı zehrin işe yaramadığını

33 Tacitus, *Ann.* 13. 15.

34 Suetonius, *Nero* 33.

35 Britannicus'un zehirlenmesinde Nero'nun ajanı olan Iulius Pollio'nun adı bir yazıtta Sardinya'nın valisi (procurator) olarak geçer. Bu da onun MS 56 yılında zorbalıktan hüküm giyen Vipsanius Laenas'ın halefi olarak düşünülmesine neden olmaktadır. Tacitus, *Ann.* 13.15; Griffin 2002, 46.

36 Aktarılan bu bilgi sayesinde ilginç bir durumun varlığından haberdar oluyoruz. Agrippina tarafından Claudius'un zehirlenmesinde kullanılan Locusta, hala hapiste bulunmaktadır. Anlaşıyor ki Claudius'un zehirlenmesinden sonra Locusta'ya başka zehirleme suçları yüzünden tutuklanmış ya da Agrippina'ya hizmetlerine rağmen hapisten hiç çıkamamıştır.

37 Tacitus, *Ann.* 13. 15.

38 Suetonius, *Nero* 33. Suetonius'un burada aktardıkları, Locusta'nın Nero tarafından kullanılma maksadına ters düşer şekilde gözükmektedir. Kendisinden zehir hazırlaması beklenen

gören Nero, Iulius Pollio'yu tehdit etmiş ve Britannicus'un zehirlenmesinde başarısız olan Locusta'nın derhal idam edilmesini istemiştir. Bunun üzerine Iulius Pollio ve Locusta, Britannicus'un ölümünün bir hançer kadar hızlı olacağına dair ona söz vermiş ve imparatorun odasına yakın bir yerde, daha önce test edilen içeriklerle hızlı etki edecek bir zehir hazırlamışlardır³⁹.

Suetonius ise aynı olan olayı oldukça detaylı ve ilave bilgilerle anlatmıştır. Ona göre Nero, Locusta'yı yanına çağırmış ve onu kendi elleri ile döverken zehir yerine panzehir vermekle suçlamıştır. Locusta ise şüpheli görünmemek için hafif bir karışım verdiği şeklinde bahanedeki bulununca Nero ona teşekkür etmiş ve kendisinin Lex Iulia'dan korktuğunu söylemiştir⁴⁰.

Daha sonra Locusta'ya gözlerinin önünde ve kendi odasında hızlı ve güçlü bir doz zehir hazırlamasını emretmiştir. Locusta'nın hazırladığı bu yeni zehri Nero, bu defa nasıl bir sonuç vereceğini görmek için önce bir keçi üzerinde denemiş; fakat hayvan, zehir verildikten beş saat sonra ölünce, Locusta'ya tekrar çalışmasını emretmiştir. Locusta bu defa en kuvvetli zehrini hazırlamış ve bu zehri Nero bir domuza içirmiştir. Domuzun anında öldüğünü görünce, zehrin yemek odasına götürülüp kendisiyle akşam yemeği yerken Britannicus'a verilmesini emretmiştir. Britannicus, zehri tadar tatmaz yere yığılır, Nero ise zaten hasta olduğu için bunun normal olduğunu diğer misafirlere anlatmakla meşguldür⁴¹. Ayrıca Claudius'un ölümünde aktarıldığı gibi bu defa Locusta'nın hangi zehirleri kullandığından hiç bahsedilmemiştir. Sadece üç defada doz aşımı ile zehir etkisi gösteren bir karışımın olduğu anlaşılmaktadır.

Claudius'un zehirlenmesinde Agrippina'nın Locusta'yı mükâfatlandırmasıyla ilgili herhangi bir bilgi verilmezken, bu defa durum farklıdır. Suetonius'a göre, Britannicus ertesini gün sert bir yağmur

Locusta, zehir yerine bir nevi ilaç (?) mı hazırlamıştır? Yoksa Suetonius Britannicus'un hemen ölmediğini abartılı bir şekilde mi aktarmıştır? Elbette Locusta, istenilen zehri hazırlamadığı anlaşıldığında Nero'nun hışımına uğrayacağını biliyordu. Bu durumda, zehirlenmeleriyle ünlenen Locusta'nın Iulia yasasından korktuğu için değil, kullandığı zehrin miktarı ve öldürücü etkisiyle ilgili bir yanlışlık yaptığı akla gelmektedir.

39 Tacitus, *Ann.* 13. 15.

40 Suetonius, *Nero* 33. Lex Iulia (Lex Cornelia de sicariis et veneficis), suikastleri ve zehirlenmeleri önlemek için MÖ 82 yılında Sulla zamanında çıkarılan ve Iulius Caesar tarafından yeniden düzenlenen bir yasadır. Bu yasaya göre birinin ölmesi için zehir satın almak, satmak, hazırlamak yasaktır ve cezası ölümdür (Bkz. Kaufman 1932, 166). Ayrıca burada aktarılanlara göre, Roma'da zehrin dozajını belirlemek için hayvanların kullanıldığı sonucuna varılmaktadır.

41 Suetonius, *Nero* 33.

fırtınası sırasında acele ve kaba bir şekilde gömülürken, Nero tutuklu bulunan Locusta'nın bir ayla serbest kalmasını sağlamıştır. Ayrıca Nero, hizmetlerinin karşılığında Locusta'ya büyük bir mülk vermiş ve yanına mesleğini öğretmesi için öğrenciler göndermiştir⁴². Suetonius'un verdiği bu bilgiye göre, Locusta bir zehir okulu kurmuş ve öğrenciler yetiştirmiştir. Ancak bahsi geçen okul ve öğrenciler ile ilgili Eski Çağ kaynaklarında bunun dışında herhangi bir bilgi mevcut değildir.

Locusta'nın Diğer (Olası) Kurbanı

Agrippina'yı Zehirlenme Girişimi

Nero'nun Britannicus'un ölümüyle serbest bıraktığı ve zehir okulu kurmasına yardım ettiği Locusta, imparatorluğu boyunca onun yanında yer almıştır. Ancak, diğer kurbanlarının kimler olduğu konusunda yazılı kaynaklar maalesef daha fazla bilgi aktarmamıştır. Yine de Locusta'nın artık Agrippina'ya değil İmparator Nero'ya hizmet ettiği ve onun sadık zehircisi olduğu bilinmektedir.

Bu dönemde, Claudius ve Britannicus'u arkasında bırakarak imparator olan Nero'nun annesi Agrippina ile ilişkisi gün geçtikçe kötüye gitmektedir. Agrippina'nın kötülüklerinden ve entrikalarından korkan imparator, bu defa da annesini zehirleyerek ortadan kaldırmayı denemiştir. Üç defa denediği zehirlenme girişiminde büyük ihtimalle, Nero'nun ölümüne kadar yanında olduğu bilinen Locusta ona yardım etmiştir. Ancak, Suetonius'un yazdıklarından anlaşıldığına göre, zehir ve zehirlenmeler konusunda Locusta kadar uzman olan Agrippina, bu girişimden panzehir kullanarak kurtulmuştur⁴³. Yazılı kaynaklarda doğrudan Locusta'nın adı

42 Suetonius, *Nero* 33.

43 Bu başarısız girişim Nero'ya pes ettirmemiş, farklı denemelerden sonra nihayetinde Agrippina'yı öldürmüştür. Annesi uyurken üzerine düşecek bir tavan mekanizması ayarlamıştır. Bu tasarım, onu ayarlayanların dikkatsizliği nedeniyle başarısız olunca, sonraki stratejisi batınca boğulmasını ya da güvertenin altında kalınca kafasının ezilmesini sağlayacak bir gemi inşa etmeye karar vermiştir. Bu amaçla, sanki barışmak istemişçesine annesine çok duygusal bir mektup yazar ve kendisiyle birlikte Minerva Festivali'ni kutlaması için onu Bauli'ye davet etti. Annesinin teknesine eşlik edecek kaptanlara da gemisi batınca parçalarını kaza olmuş gibi ayarlamaları talimatını vermiştir. Planını daha uygun olduğu için gece vakti uygulamaya karar verir ve suikasti, dönüş yoluna bırakarak eğlencesini biraz daha ertelemiştir. Annesine gelirken kullandığı eski tekne yerine, planını uygulayacağı tekneyi vermiştir. Çok neşeli bir havayla onu uğurlamış ve o gidince gecenin geç vakitlerine kadar planının sonucunu öğrenmek için merakla beklemiştir. Ancak her şeyin dileğinden ters yönde gittiğini, annesinin yüzerek kurtulduğunu, iyi ve güvende olduğunu öğrenmiş ve bu

bu zehirlemede geçmese de biliyoruz ki Locusta, Galba'nın yönetime gelmesine kadar Nero'nun emrinde kalmıştır. Bu nedenle, zehirleme girişimlerinde Nero'nun Locusta'yı kullanmaya devam etmesi oldukça normal görünmektedir.

Locusta'nın Ölümü

MS 68 yılı, imparatorluğu kendisine karşı düzenlenen darbe girişimi ve komplolarla geçen Nero'nun sonunu getirecektir. Nero'nun sonunun gelmesi onun hizmetkârlarının ve elbette başta Locusta'nın da sonu olacaktır.

Yunanistan gezisi dönüşünde Nero, Gallia Lugdunensis valisi Iulius Vindex'in isyan ettiğini öğrenmiştir. Hispania Terraconensis Valisi Galba'nın desteğini de alan Iulius Vindex'in başkaldırısı Ren lejyonları tarafından bastırılmıştır. Bu, Nero için bir başarı olarak görünse de, imparator aslında senatörlerinin desteğini kaybetmiştir: Onlar, Galba'nın imparator olarak başa gelmesini beklemekteydiler. En sonunda Nero, imparatorluk komutanı Nymphidius Sabinus'un desteğini kaybetmiştir. Bundan dolayı Nero, ordusunun desteğini tamamen kaybettiğini anlar ve dehşete kapılarak yine Locusta'ya başvurmuştur. Ondan bir doz zehir hazırlamasını istemiş ve bu zehri altın kutusuna koymuştur. Bu defa Nero'nun Locusta'dan istediği zehir kendisi içindir. Nero, güvenilir bir azatlısını Ostia'ya bir filo hazırlaması için göndermiş, ancak artık Nero'nun yanında duran ya da durmaya cesaret eden kimse kalmadığı için eli boş dönmüştür. Nero elbette kendini içine düştüğü durumdan çıkaracak seçenekleri düşünmüştür. Suetonius'a göre bu seçenekler arasında Galba'dan af dilemek, Parthlar'dan yardım istemek ya da geçmiş kabahatleri için insanlardan özür dilemek yer alır⁴⁴. Bir diğer seçeneği de Locusta'nın hazırladığı zehri içmektir.

durumu iyi bir haber olarak getiren annesinin azatlısı Lucius Agermus, onun yanında hancılarını düşürünce bu adamın annesi tarafından onu öldürmesi için gönderildiği düşüncesiyle onun tutuklanıp zincire vurulmasını emretmiştir. Ayrıca annesinin de bu suçtan ötürü öldürülmesini de emretmiştir. Annesinin ölümünden sonra, tarihin en acımasız imparatoru Nero dahi vicdan azabı çekmiştir. Birçok kez annesinin hayaletinin onu rahatsız ettiğini ve Furies'in yanan meşaleleri ve kırbaçlarıyla kendisine işkence ettiğini söylemiştir. Bu nedenle yeraltından annesinin hayaletini çağırarak ve kendisine karşı hiddetini azaltmak için büyü ritüellere girişmiştir. Yunanistan'dayken Eleusis misterlerine -ayınların başında bir haberci, saygısız ve günahkâr insanları uyardığı için- katılmaya cesaret edememiştir (Bkz. Suetonius, *Nero* 34; Tacitus, *Ann.* 14.9).

44 Suetonius, *Nero* 47.

Nero, bir gece yarısı uyanıp etrafındaki korumalarının gittiğini görünce onları evlerinde aramış, hiçbir evin kapısı ona açılmayınca geri dönmüştür. Fakat geri döndüğünde kişisel hizmetçilerinin de onu terk ettiğini anlayacaktır; artık onunla sadece zehir kutusu kalmıştır⁴⁵. Görünen o ki Locusta, Nero'yu en son terk eden grup arasında yer almıştır.

Nero artık kendi evinde tehlikededir ve saklanmak için azatlısı Phaon'un önerisi üzerine onun evine gitmiştir. Tanınmamak için basit kıyafetlerle kılık değiştiren Nero yolda askerlerin kendisini lanetleyip Galba'yı selamladıklarını duymuştur. Sonunun geldiğini kabul etse de kendini öldürecek cesareti olmadığı için yanındakilerden kendisini öldürmelerini istemiş fakat bunu kimse kabul etmemiştir. Bir haberciden Phaon'a, Nero'nun bir direğe bağlanarak ölünceye kadar kırbaçlanacağı haberi geldikten sonra Nero boğazına bir hançer saplayarak kendini öldürmüştür. Bu olay, Nero'nun Locusta'nın hazırladığı zehri içmeye cesaret ya da fırsat bulamadığını düşündürmektedir.

Nero'nun ölümünden önce imparator ilan edilen Galba, aralarında Locusta'nın yanı sıra Helius, Narcissus, Patrobius'un da bulunduğu Nero'ya yakın oldukları bilinen birçok insanın zincire vurulup tüm şehirde dolaştırılmasını ve sonra da infaz edilmesini emretmiştir⁴⁶. Agrippina ve oğlu Nero'ya hizmet eden Locusta'nın bundan sonraki akıbetiyle ilgili yazılı kaynaklarda herhangi bir veri bulunmamaktadır. Elbette, yönetime gelen Galba'nın infaz emrinin yerine getirilmiş olduğu kabul edilmelidir.

Sonuç

Locusta hakkında bilgi veren Saturae adlı yapıtıyla Iuvenalis'in (MS 1. yüzyıl sonu - 2. yüzyıl başı) ve Roma tarihinin yazımında önemli isimlerden olan Tacitus'un (MS 56-117), Suetonius'un (MS 69-122) ve Cassius Dio'nun (155-235) yaşadığı yıllar göz önüne alındığında, bu yazarların Locusta'nın ölümünden sonra eserlerini verdikleri görülmektedir.

Galba tarafından MS 68 yılında infaz emri verilen Locusta konusunda en erken kaynak ise Tacitus'un eseri *Annales*'tir. Her ne kadar bu eserler Locusta'nın ölümünden sonraki zamanda ele alınmışsa da zehirlemelerin olduğu dönem ile arasında büyük bir fark olmayışı ve belirtilen eserlerin tarih yazımı konusundaki güvenilirliğinden dolayı Locusta hakkında aktarılan bilgilerin doğruluğu kuvvetlenmektedir.

45 Suetonius, *Nero* 47.

46 Cassius Dio, *Hist. Rom.* 64. 3.

Eski Çağ yazarları tarafından aktarılan bilgilerde ailesi, doğum yeri, mesleğini nerde ve nasıl öğrendiği gibi birçok soru cevapsız kalmış olsa da Romalı özgür bir vatandaş olarak Locusta'nın ilk zehirlenmelerine komşularına yardım ederek başladığı bilinmektedir. Ancak onun mesleğinin başlangıcında zehirlenme işinde olması beklenmemelidir. Locusta, bitki bilgisini -şu an için bilinmeyen bir nedenle-daha sonraları zehirlenmelerde kullanmaya başlamış olmalıdır. Roma'da kadınların resmi olarak bir memuriyette yer almaları yasaklanmışken, babaları ya da eşlerinin kontrolünde çeşitli işlerde çalıştıkları bilinmektedir. Bu dönemde ebe, hekim, dokumacı ya da emlakçı gibi birçok farklı iş kolunda kadınların yer aldığı görülür⁴⁷. Bu nedenle Locusta'nın da bir yakının gözetiminde bitki bilgisi ile hekim ya da şifacı olarak bu işe başlamış ve daha sonradan çeşitli nedenlerle mesleki bilgisini zehirlenmelerde kullanmış olması muhtemeldir.

Şifalı karışımlar yerine zehir hazırlayan Locusta'nın ünü, zamanla birçok zehirlenmenin arkasındaki kişi olduğunun anlaşılmasıyla giderek yayılmış olmalıdır. Böylece, Roma İmparatorluğu'nda -muhtemelen Caligula zamanından başlayarak- Agrippina tarafından kullanılmıştır. Bu noktada, Locusta'yı özellikle de bir kadın olarak bu *mesleğe* iten sebeplerin neler olduğu, kendi ailesine ve yakınlarına karşı zehri bir silah olarak kullanıp kullanmadığı soruları yanıtsız kalmakla birlikte Locusta'nın, Roma tarihinin en entrikalı zamanlarında zehir bilgisiyle kilit bir durumda olduğu anlaşılmaktadır.

Locusta'nın kullandığı zehirlerle ilgili olarak çok fazla açıklayıcı bilgiler olmasa da profesyonel bir zehirci ve bundan dolayı zamanının zehir bilgisine sahip olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Karakurbağasının salgı bezlerinden salgılanan zehirden haberdar olduğu, mantar, baldıran otu, arsenik ve daha birçok zehrin öldürücü etkilerini bildiği şüphe götürmemektedir. Ayrıca, Britannicus'un zehirlenmesinde zehrin ilk seferinde işe yaramayışı -onun gerekli dozaj ayarlamasını yapamadığı ihtimalinin dışında-yeni bir zehir türünü denemiş olabileceğini de düşündürmektedir.

Birçok kişi tarafından kullanılmasına ve onlarca kurbanı olmasına rağmen, elbette tarihsel önemlerinden dolayı kesin olarak bilinen iki kurbanından ilki Roma imparatoru, diğeri onun varisi olmuştur. Her iki zehirlenme girişiminin sonucunda Locusta, önce Agrippina, sonra Nero tarafından korunmuştur. Ancak, bu üst düzey koruma Locusta'nın zehirci kimliğinin saklı tutulması şeklinde değildir; çünkü zehirlenmeleri herkes

47 Darga 2013, 287; D'ambra 2007, 137; Gardner 1990, 233 vd.

tarafından bilinmektedir. Tüm zehirlemelerine ve zehir suikastlerine karşı çıkarılan Iulia yasasına rağmen onun ölüm cezası alması engellenmiş ve büyük ihtimalle çoğu zamanını hapiste geçirmiştir. Ancak, Britannicus'un zehirlenmesinden sonra, Nero'nun isteğiyle yaptığı hizmetlerin karşılığında afla özgür kalmış, bir zehir okulu açması için kendisine mülk ve öğrenciler verilmiştir. Locusta'nın zehirlemeleri, Nero'nun ölümünden hemen sonra, onun yerine gelen İmparator Galba'nın infazıyla son bulmuştur.

Eski Çağ Kaynakları

Cassiodorus

Cassiodorus, *Chronicle*, Eng. Tr. Bouke Procee, 2014. Şurada: http://www.roger-pearse.com/weblog/wp-content/uploads/2014/12/Cassiodorus_Chronicle_Procee_2014.pdf

Cassius Dio

Cassius Dio, *Historiae Romanae*, Tr.: Earnest Cary, Herbert Baldwin Foster, Harvard University Press, London/New York, 1914. Şurada: http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Cassius_Dio/home.html

Eusebius

Eusebius, *Life of Constantine*, Tr.: Averil Cameron, Stuart G. Hall, Clarendon Press, Oxford, 1999.

Herodianus

Herodianus, *History of the Roman Empire: From the Death of Marcus Aurelius to the Accession of Gordian III*, University of California Press, Berkeley/Los Angeles, Cambridge University Press, London, 1961.

Iosephus

Iosephus, F., *Antiquities of the Jews*, vol. 9, Books XVIII-XX, Tr.: L.H. Feldman, Harvard University Press, London/Cambridge, 1969.

Iuvenalis

Iuvenalis, *Saturae (Yergiler)*, Çev.: Çiğdem Dürüşken- Alova, Türkiye İş Bankası Yay., İstanbul, 2006.

Lactantius

Lactantius, *De Mortibus Persecutorum*, Ed. and Tr.: J.L. Creed, Clarendon Press, Oxford, 1984.

Plinius

Plinius, *The Natural History*, Tr.: John Bostock, M.D., Taylor and Francis, London, 1855. Şurada: <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.02.0137>

Script. Hist. Aug.

Scriptores Historiae Augustae, vol.1, Tr.: David Magie, Harvard University Press, Cambridge/ Massachusetts/London, 1991.

Sidonius Apollinaris

Sidonius Apollinaris, *Poems and Letters*, vol 1, Ed. W.B. Anderson, Harvard University Press, London/Cambridge/Massachusetts, 1936. Şurada: <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:2008.01.0551>

Strabon

Strabon, *Geographika, Antik Anadolu Coğrafyası*, Kitap: XII-XIII-XIV, Çev.: Adnan Pekman, Arkeoloji Sanat Yay., İstanbul, 2005.

Suetonius

Suetonius, *On İki Caesar'ın Yaşamı*, Çeviren: Fafı Telatar- Gül Özaktürk, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 2008.

Tacitus

Tacitus, *The Annals*, Tr.: Alfred John Church, William Jackson Brodrigg, Sara Bryant, Random House, New York, 1942. Şurada: <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.02.0078>

Tacitus, *The History*, Tr.: Alfred John Church, William Jackson Brodrigg, Sara Bryant, Random House, New York, 1942. Erişim: <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.02.0080>

Zosimus

Zosimus, *Historia Nova, The Decline of Rome*, Tr.: James J. Buchanan, Harold T. Davis, Trinity University Press, San Antonio/Texas, 1967.

Çağdaş Kaynaklar

Aveline 2004

Aveline, J., "The Death of Claudius", *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, Bd. 53, H. 4.

Cilliers-Retief 2000

Cilliers, L., Retief, R.P., "Poisons, Poisoning and the Drug Trade in Ancient Rome", *Akroterion* 45.

Darga 2013

Darga, A.M., *Anadolu'da Kadın: On Bin Yıldır Eş, Anne, Tüccar, Kraliçe*, Yapı Kredi Yay., İstanbul.

D'ambra 2007

D'ambra, E., *Romen Women*, Cambridge University Press, New York.

DNP 1999

Der Neue Pauly Enzyklopadie der Antike, "Locusta", Band 7: Lef-Men.

Gardner 1990

Gardner, J.F., *Women in Roman Law and Society*, Routledge, London.
Gowda-Cohen-Khan 2003 Gowda, R.M., Cohen, R.A., Khan, I.A., "Toad Venom Poisoning: Resemblance to Digoxin Toxicity and Therapeutic Implications", *Heart*, 89(4).

Griffin 2000

Griffin Miriam T., *Nero: The End of a Dynasty*, Routledge, London.

Hitt-Ettinger 1986

Hitt, M., Ettinger, D.D., "Toad Toxicity", *N Engl J Med* 314.

Jennings 1907

Jennings, Otto E., "A Case of Poisoning by *Amanita Phalloides*", *The Journal of Mycology*, Vol. 13, No. 5.

Kaufman 1932

Kaufman, D.B., "Poisons and Poisoning among the Romans", *Classical Philology*, vol. 27, No. 2.

PIR 1970

Prosopographia Imperii Romani, "Lucusta", Vol. V/1: L, Walter de Gruyter&Co., Berlin.

Ratnaike 2003

Ratnaike, R.N., "Acute and Chronic Arsenic Toxicity", *Postgrad Med J*, 79:391-396. DOI:10.1136/pmj.79.933.391

Reynolds-Lowe 1965

Reynolds, W.A., Lowe, F.H., "Mushrooms and a Toxic Reaction to Alcohol — Report of Four Cases", *N Engl J Med*, 272. DOI: 10.1056/NEJM19650325 2721209

Richter 1965

Richter, Gisela M.A., *The Portraits of the Greek*, vol. 3, Phaidon Press, London.

Vetter 2004

Vetter, J., "Poison Hemlock (*Conium maculatum* L.)", *Food Chem Toxicol*, 42 (9).